

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО ЗНАЧУЩИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ І РІШЕННЯ

FORMATION OF SOCIALLY SIGNIFICANT COMPETENCES OF FUTURE MILITARY OFFICERS OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE: CHALLENGES AND SOLUTIONS

У статті автор зосередив на актуальних проблемах формування соціально значущих компетентностей майбутніх військовослужбовців Національної гвардії України. З опорою на методологію особистісного, прагматичного і компетентнісного підходів охарактеризував групи таких компетентностей.

Актуальність заявленої теми автор обґрунтував посиленням соціальної ролі військовослужбовців Національної гвардії України в реаліях утвердження миру і стабільності в державі в умовах провадженого воєнного стану і у період відновлення України.

Автор у статті зазначив, що соціально значущі компетентності утворюють багатоконпонентну структуру особистісних і надпрофесійних ознак особистості військовослужбовця, які дозволяють військовослужбовцю організувати успішну комунікацію, прогрес в професійній діяльності, продуктивний саморозвиток. Відповідно до Доктрини з військового лідерства в Національній гвардії України у статті зосереджено увагу на таких соціально значущих компетентностях: комунікативні, самоорганізації, інноваційності, лідерські, стресостійкості (емоційного інтелекту).

Автор наголосив, що у процесі фахової підготовки військовослужбовців Національної гвардії України важливо зосередити увагу на виявленні умов підвищення ефективності професійної діяльності військовослужбовця, виявленні і врахуванні чинників соціально-діяльнісної адаптації особистості під час фахової підготовки, актуалізації, саморегуляції, самовдосконалення особистості в органічній єдності теорії і практики військового навчання, виховання. У статті наголошено на значенні заходів, спрямованих на актуалізацію громадянської ідентичності військовослужбовця Національної гвардії України.

Перспективою подальшого розроблення заявленої теми визначено розроблення методичних рекомендацій та організаційних регламентів за групами соціально значущих компетентностей військовослужбовців Національної гвардії України.

Ключові слова: військовослужбовці, компетентність, Національна гвардія України,

фахова підготовка, соціально значущі компетентності, прагматичний підхід.

In the article, the author focused on the current problems of forming socially significant competencies of future servicemen of the National Guard of Ukraine. Based on the methodology of personal, pragmatological and competence approaches, he characterized groups of such competences.

The author substantiated the relevance of the declared topic by strengthening the social role of servicemen of the National Guard of Ukraine in the realities of establishing peace and stability in the state in the conditions of the ongoing martial law and during the recovery period of Ukraine.

The author noted in the article that socially significant competencies form a multi-component structure of personal and extra-professional personality traits of a serviceman, which allow a serviceman to organize successful communication, progress in professional activities, and productive self-development. In accordance with the Doctrine of military leadership in the National Guard of Ukraine, the article focuses on the following socially significant competencies: communicative, self-organization, innovativeness, leadership, stress resilience (emotional intelligence).

The author estimates that in the process of professional training of servicemen of the National Guard of Ukraine, it is important to focus attention on the identified conditions for increasing the efficiency of the professional activity of a serviceman, updating and taking into account the factors of social and activity adaptation of the individual during professional training, updating, self-regulation, self-improvement of the personality in the organic unity of the theory and practice military education, upbringing. The article emphasizes significant measures aimed at actualizing the civil identity of servicemen of the National Guard of Ukraine.

The development of methodical recommendations and organizational regulations by groups of socially significant competences of servicemen of the National Guard of Ukraine is defined as the perspective of further development of the stated topic.

Key words: military personnel, competence, National Guard of Ukraine, professional training, socially significant competences, pragmatological approach.

УДК 37.06:378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.1.29>

Горбатюк А.А.,

аспірант кафедри теорії та методики професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Трансформації, що відбуваються в суспільстві, актуалізують проблематику фахової підготовки військовослужбовців Національної гвардії України, які здійснюють «виконання завдань із забезпечення громадської безпеки і порядку, державної та воєнної безпеки України» [3]. В реаліях українського сьогодення набули виразно особливого значення компетентності соціально значущі.

У контексті забезпечення якості фахової підготовки військовослужбовців заявлена проблема цікава через призму навчання упродовж життя, неперервної освіти, освіти дорослих. Проблема соціально значущих компетентностей військовослужбовців розглядається також у контексті організаційних і управлінських рішень, реалізації програм партнерства відповідно до завдання щодо пункту 17 Указу Президента України

«Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»: «зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках глобального партнерства в інтересах сталого розвитку» [11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання визначення сутності соціально значущих компетентностей розглядаються широким колом науковців і фахівців-практиків. Ця наукова розвідка здійснена з опорою на визначені навички під час Всесвітнього економічного форуму у Давосі [2]. Певною мірою наша позиція перетинається із міркуваннями В. Мазуренко [6]. Під час розроблення теми ми керувалися висновками і термінами, презентованими Ю. Дроздовою і О. Дубініною [5]. Цінні висновки у контексті ролі заходів, спрямованих на актуалізацію громадянської ідентичності військовослужбовця Національної гвардії України, представлено у розділі колективної монографії В. Ворожбіт-Горбатюк і Н. Борисенко [1].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим, проблема формування соціально значущих компетентностей військовослужбовців Національної гвардії України, перебуває в стані розроблення. Не вирішеними лишаються питання критеріїв і підходів до класифікації таких компетентностей, методології дослідження з урахуванням спеціальності, розроблення методичних інструментів та відповідних організаційних регламентів в роботі з особовим складом Національної гвардії України.

Мета статті: з опорою на методологію особистісного, праксеологічного і компетентнісного підходів охарактеризував групи соціально значущих компетентностей військовослужбовців Національної гвардії України.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в Національній академії Національної гвардії України «мета освітнього процесу полягає в реалізації особистісного потенціалу людини, розвитку її творчих здібностей, формуванні активної соціальної позиції, у задоволенні потреб особи і суспільства та підготовці компетентних, конкурентоспроможних фахівців європейського рівня» [7]. Як видно з цитування, соціально значущі компетентності певною мірою відображені в загальній меті освітнього процесу у Національній академії Національної гвардії України: активна соціальна позиція, креативність, якості і властивості особистісного потенціалу. У формуванні цієї групи компетентностей пропонується виходити з концепту особистісного підходу.

У Доктрині з військового лідерства в Національній гвардії України соціально значущі компетентності військовослужбовця набули конкретного вираження, зокрема: військове лідерство, комунікативна, гендерна компетентності, емпатія і стресостійкість, культурна і громадянська

компетентності, здатність працювати автономно і в команді [3]. Перелічені групи компетентностей, передбачено, формуються через предметно-змістовний, операційно-діяльнісний, особистісно-фаховий компоненти військової фахової підготовки і самоосвіти [3]. Як бачимо, Доктриною актуалізовано праксеологічний підхід, що передбачає синергію. Теоретичної обізнаності і практичної спрямованості усіх аспектів і напрямів фахової підготовки військовослужбовців.

Традиційно соціально значущими компетентностями визначають комплекс неспеціалізованих, надпрофесійних навичок, що забезпечують високу соціальну адаптивність і продуктивну професійну діяльність особистості [6]. Разом з тим, слід зазначити, що в програмах фахової підготовки військовослужбовців соціально значущі компетентності мають перетин з професійними компетентностями і загальними, такими, наприклад, як лідерська, громадянська компетентності, відкритість для інновацій, емпатія і емоційний інтелект. Для реалій сьогодення, що позначилося активізацією інформаційних і гібридних воєн, збройними конфліктами, військовою агресією проти України, важливого значення набула компетентність стресостійкості і здатності приймати рішення в нестандартних ситуаціях. Безумовно, соціально значущі компетентності фактично усі в переліках і класифікаціях у відкритих джерелах, спрямовуються на організацію неконфліктного, конструктивного комунікування, спілкування. Особистісний, діяльнісний акценти в групах таких компетентностей впливає на формування освітніх програм фахової підготовки і в контексті визнання цінностей культури демократії [9].

Вивчення нормативних документів, що визначають організаційні і процесуальні аспекти фахової підготовки військовослужбовців Національної гвардії України засвідчив про те, що потребує деталізації і ґрунтовного розроблення компетентнісного підходу до формування соціально значущих навичок. Такий підхід, зазначимо тут, передбачає узгодження цілей освітнього процесу і самоосвіти військовослужбовців з чітко визначеними очікуваними результатами, які можна перевірити чи оцінити за допомогою простих, зрозумілих критеріїв оцінки чи самооцінки. У цьому ключі, на наш погляд, варто спиратися на організаційні регламенти підготовки до службово-бойової діяльності Національної гвардії України. Дискусійні питання і конструктивні пропозиції у контексті заявленої у цій статті теми певною мірою відображено у тезах науково-практичної конференції [10], орієнтуванні на програмно-проектний менеджмент Доктрини з планування розвитку Національної гвардії України [4].

Під час розроблення теми було проаналізовано пропозиції щодо реалізації компетентнісної моделі

курсанта вищого навчального закладу, авторства В. Посохова і А. Куруча [8].

Вивчення значного масиву матеріалу з теми дає підстави для поточного висновку: фактично більшість соціально значущих компетентностей військовослужбовця має перетин з комунікативними компетентностями. Ця група компетентностей передбачає і активне слухання, емпатійне слухання, уміння вести конструктивний і паритетний діалог, мотивувати особовий склад і аргументувати свою позицію під час публічного спілкування. Комунікативні компетентності певною мірою синтезовані з компетентностями стресостійкості і вдосконалення емоційного інтелекту, адже передбачають використання системно критичного мислення, здатності багатofакторного аналізу ситуацій, коректувати поведінку і емоційні реакції. На наш погляд, через комунікативні компетентності виразняються і військове лідерство і здатність до організації середовища і особового складу, прийняття цінностей місії Національної гвардії, відкритість та інноваційна діяльність. У контексті подій і процесів, що відбуваються в суспільстві, також комунікативні компетентності мають перетин з навичками критичного мислення, адаптації та діяльності у новій ситуації, крос-культурному комунікуванні, креативній життєтворчості у синергії з цінностями Національної гвардії України. Тож виходимо з позиції, що комунікативні компетентності є системоутворювальними у групі соціально значущих. Це доцільно відобразити в методичних підходах і професійній комунікації в системі «курсанта/здобувач – викладач».

Військовослужбовець Національної гвардії країни виконує широкий спектр завдань щодо забезпечення безпеки і оборони. Для якісної фахової підготовки за такої умови важливо зосередити увагу на виробленні чітких стратегій громадянсько зорієнтованих взаємодій. На наш погляд, серед умов, які варто враховувати під час розроблення навчальних чи стратегій самоосвіти, виокремимо такі:

- відкритість чіткість і прозорість комунікацій;
- відсутність маніпуляцій за умови ясності цілей, узгоджених дій учасників освітнього процесу, виразної громадянської позиції кожного учасника освітнього процесу;
- позитивна взаємозалежність суб'єктів, коли демонструється усвідомлення спільної мети, ресурсів, докладання спільних зусиль для подолання викликів;
- визнання права на автентичність кожного учасника освітнього процесу в усіх видах навчальної, виховної взаємодії;
- усвідомлення індивідуальної та групової відповідальності (внутрішня і зовнішня мотивація спільної діяльності учасників освітнього процесу);

- можливість задовольняти основні міжособистісні потреби в процесі спільної діяльності та спілкування;

- підтримуюча взаємодія, що забезпечує психологічний та емоційно стабільний комфорт;

- різноманітний досвід спілкування у межах статутних регламентів;

- системний зворотній зв'язок, рефлексії окремих аспектів власної поведінки в контексті поведінки інших суб'єктів.

Висновки. Отже, у процесі фахової підготовки військовослужбовців Національної гвардії України головна увага приділена на теперішній час комунікативним і компетентностям самоорганізації, інноваційності, лідерським і компетентностям стресостійкості. Соціально значущі компетентності мають глибинний перетин з фаховими. Тому, на наш погляд, важливо зосередити увагу на виявленні умов підвищення ефективності професійної діяльності військовослужбовця, виявленні і врахуванні чинників соціально-діяльничої адаптації особистості військовослужбовця під час фахової підготовки, актуалізації, саморегуляції, самовдосконалення особистості в органічній єдності теорії і практики військового навчання, виховання. У статті наголошено на значенні заходів, спрямованих на актуалізацію громадянської ідентичності військовослужбовця Національної гвардії України. Перспективою подальшого розроблення є розроблення методичних рекомендацій та організаційних регламентів за групами соціально значущих компетентностей військовослужбовців Національної гвардії України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ворожбіт-Горбатюк В.В., Борисенко Н.О. Високий моральний дух курсантів (слухачів, студентів) військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти – ресурс сили в епоху інформаційних війн. *Війни інформаційної епохи: міждисциплінарний дискурс: монографія / за ред. В.А. Кротока*. Харків: ФОРМ, 2021. С. 333–350.

2. Всесвітній економічний форум опублікував ТОП-10 навичок, які будуть потрібні для роботи через 5 років. Oct 21, 2020. URL : https://www.weforum.org/agenda/2020/10/top-10-workskills-of-tomorrow-how-long-it-takes-to-learn-them?utm_source=facebook&utm_medium=social_scheduler&utm_term=Education%20and%20Skills&utm_content=21%2F10%2F2020%2021%3A30&fbclid=IwAR3h_yMNY73A-WrEH7Fjar-WqRNCQmTaqIngJelhHZXdyGMmO4ppJCZgAk

3. Доктрина з військового лідерства в Національній гвардії України. Наказ командувача Національної гвардії України 06.12.2022 № 450. URL : <https://ngu.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/vkp-1-00.01-doktryna-z-vijskovogo-liderstva-v-ngu.pdf>

4. Доктрина з планування розвитку в Національній гвардії України. Наказ командувача Національної гвардії України 01.03.2023 № 150. URL :

<https://ngu.gov.ua/wp-content/uploads/2023/03/vkr-ngu-5-0006.01-doktryna-z-planuvannya-rozvytku-v-ngu.pdf>

5. Дроздова Ю. В., Дубініна О. В. Концептуальні підходи до визначення «softskills» у сучасних освітніх та професійних моделях. Softskills – невід’ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті: тези доповідей (Київ, 21 лютого 2020 р.). Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. С. 31–34.

6. Мазуренко В. Soft Skills: чому ці навички такі важливі сьогодні. URL : <https://www.udau.edu.ua/ua/other-news/soft-skills-chomu-ci-navichki-taki-vazhlivi-sogodni.html>

7. Положення про організацію освітнього процесу в Національній академії Національної гвардії України. Харків : Національна академія Національної гвардії України, 2015. URL : <https://nangu.edu.ua/uploads/files/documenty/polozhennya/pologennj%20pro%20organizaciu%20osvitn%D1%8Cogo%20procesu%20v%20nangu.pdf>

8. Посохов В., Куруч А. Компетентнісна модель курсанта вищого військового навчаль-

ного закладу. *ScienceRise: Pedagogical Education*. №6(26)2018. С. 20–25. DOI: 10.15587/2519-4984.2018.143348

9. Рамка компетентностей для культури демократії. Том 1 Контекст, концепції та модель. Видавництво Ради Європи F-67075 Strasbourg Cedex <http://book.coe.int> 2018. URL : https://www.schools-for-democracy.org/images/documents/88/ramka_kompetentnostei_dlya_kultury_demokratiyi_ua.pdf

10. Службово-бойова діяльність Національної гвардії України: сучасний стан, проблеми та перспективи. Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення та соціально-гуманітарні аспекти службово-бойової діяльності Національної гвардії України Збірник тез доповідей науково-практичної конференції. (м. Харків, 25 березня 2021 року). URL : <https://nangu.edu.ua/uploads/files/documenty/Naukova%20diyalnist/naukovu%20forumy/2021/Zbirnyk%20tez%20konferentsii%204%20seksiia.pdf>

11. Указ Президента України «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». Прийняття від 30.09.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>